[א][1]זאת דהמצוה [2]ידרוך דהדורך [3]חמש דפאת נגב אם [4]דכי גואל הלין כתבן ולא קריין [א]אמר רב אחא בר אדא במערבא פסקין להדין פסוקא לתלתא פסוקין [5]ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן אמר רבי חמא בר' חנינא לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנאמר [6]פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים פסולתן שלך יהא אמר רבי יוסי בר' חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר [7]כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך (א) משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר [8]טוב עין הוא יבורך וגו' מתיב רב חסדא [9]ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם ואותי צוה ואני לכם [10]ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי אותי צוה ואני לכם [11]ועתה כתבו לכם את השירה הזאת השירה לחודה למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל אלא פילפולא בעלמא [ב]אמר ר' יוחנן [א]אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממשה גבור דכתיב [12]ויפרוש את האהל על המשכן ואמר מר [ג]משה רבינו פרסו וכתיב [13]עשר אמות ארך הקרש וגו' אימא דאריך וקטין אלא מן הדין קרא דכתיב [14]ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם ותניא [ד]הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה עשיר פסל לך פסולתן שלך יהא חכם רב ושמואל [ה]דאמרי תרוייהו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חסר אחת שנאמר [15]ותחסרהו מעט מאלהים עניו דכתיב [16]והאיש משה עניו מאד אמר ר' יוחנן כל הנביאים עשירים היו מנלן ממשה ומשמואל מעמוס ומיונה משה דכתיב [17]לא חמור אחד מהם נשאתי אי בלא אגרא לאפוקי מאן דשקל בלא אגרא אלא דאפי' באגרא דילמא משום דעני הוה אלא מן פסל לך פסולתן יהא שלך שמואל דכתיב [18]הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי אי בחנם לאפוקי מאן דשקל בחנם אלא דאפילו בשכר דלמא דעני הוה אלא מהכא [19]ותשובתו הרמתה כי שם ביתו [ו]ואמר רבא כל מקום שהלך ביתו עמו אמר רבא גדול מה שנאמר בשמואל יותר משנאמר במשה דאילו במשה רבינו כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי דאפי' בשכר ואילו גבי שמואל אפי' ברצון לא שכרו דכתיב [20]ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו וגו' עמוס דכתיב [21]ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים כדמתרגם רב יוסף ארי מרי גיתי אנא ושקמין לי בשפלתא וגו' יונה דכתיב [22]ויתן שכרה וירד בה וא"ר יוחנן שנתן שכרה של ספינה כולה אמר ר' רומנוס שכרה של ספינה הויא ד' אלפים דינרי דהבא וא"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה שנאמ' [23]ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו: **מתני'** [ב]זן את אשתו ואת בניו אע"פ שהוא חייב במזונתן ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהור' ר' אליעזר אומר זן את הטמאה ואינו זן את הטהור' אמרו לו מה בין טמאה לטהורה אמר להו שהטהור' נפשה לשמי' וגופה שלו וטמאה

נפשה

רש"י

ואת (ב)המצוה. כתיב בירמיה [א]: **ידרוך הדורך.** כתיב (ג) וקראי לא גרס להו ידרוך דכתבן ולא קריין: **דכי גואל אתה.** ברות: **חמש דפאת נגב.** וטעמייהו לא מפרש ליה: **ללמד אתכם.** אלמא הקב"ה צוה ליתנה לישראל: **כתבו לכם.** אלמא שניתנה נמי להן לישראל: **למען תהיה לי לעד.** שילמדו כל התורה וילמדו אותה. אלמא לישראל נמי ניתנה: **פלפולא בעלמא.** להבין דבר מתוך דבר הוא דניתן למשה וניהג בה טובת עין ונתנה לישראל: **פירסו.** מכלל דגבור (ד) הוא וגוף גדול: **ואימא דאריך היה וקטין.** שלא היה גופני ולא היה בעל כח: **ועוביין שלש.** ואפי' הכי שיברן: **ותחסרהו מעט.** וזו היא אחת שאותה אחת היה הקב"ה יתירה עליו: **אי בלא אגרא.** מאי רבותיה: **לאפוקי ממאן דשקל בלא אגרא.** כל מי שהוא רוצה חמורו של חבירו בלא שכר ומאי מעליותא היא דלא הוה גזלן כ"ע נמי (ה) לא גזלין ניהו: **דלמא.** האי דלא שקיל אפי' באגרא לאו משום עושר דלמא משום דעני הוה ולא הוו ליה משואות ולהכי לא הוה צריך: **אלא מהכא.** שמעינן דעשיר היה מפסל לך: **ביתו עמו.** כלי תשמישו. וזה היה מרוב עושר: **לא חמור אחד מהם נשאתי.** בעל כרחו אפי' בשכר הא ברצון בעלים היה שוכר. ואילו גבי שמואל וכו' לא עשקתנו ולא רצותנו שלא היה שוכר לא באונס ולא ברצון: **מתני' זן את אשתו ואת בניו.** של מודר: **אע"פ.** שהמודר חייב במזונותן כיון דלאו לפטומי עבידן ודי להן במאי שהוא מפרנסן לאו הנאה מרובה עביד ליה: **ולא יזון את בהמתו כו'.** הואיל ולפטומי עבידן עביד ליה הנאה מרובה: **נפשה לשמים וגופה שלו.** לאכילה משום הכי לא יזון אותה לפטומי שמהנהו הנאה מרובה:

נפשה

ר"ן

ואת דהמצוה. בסדר ואתחנן כך מצאתי כתוב ולא נמצא בספרים שלנו: **ידרוך דהדורך.** בסוף ירמיה ידרוך הדורך את קשתו ידרוך שני כתיב ולא קרי: **חמש דפאת נגב.** בסוף יחזקאל (והנה) [ואלה] מדותיה וגו' חמש חמש מאות וארבעת אלפים חמש שני כתיב ולא קרי: **אם דכי גואל.** ברות ועתה כי אמנם כי אם גואל אנכי האי אם כתיב ולא קרי. ובמסרה חשיב כל הני וטפי עלייהו אחריני מיהו לא חשיב (ו)את דהמצוה אלא (ח)את דהנפש דכתיב בירמיהו(ט) גבי צדקיה חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת: **מתיב רב חסדא ואותי צוה ה' בעת ההיא.** אלמא דהשם צוהו ללמד את ישראל. ומפרקינן ואני לכם וקרא ה"ק ואותי צוה ה' בעת ההיא ואני נתתי את לבי ללמד חוקים ומשפטים: **למען תהיה לי השירה הזאת לעד.** ואי שירה לבדה קאמר מאי סהדותא איכא: **פילפולא בעלמא.** נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל: **וכתיב עשר אמות ארך הקרש.** אלמא משה גבוה עשר אמות היה וכיון שהיה גדול כל כך מסתמא גבור היה: **אריך וקטין.** ארוך בקומה וקטין בכח: **חוץ מאחת.** ידיעת הש"י על אמיתתו כדכתיב ותחסרהו מעט מאלהים: **לאפוקי מאן דשקל בלא אגרא.** וכי משתבח היה שלא נטל בלא שכר: **אלא אפילו באגרא.** שלא היה נהנה משל אחרים: **אפילו ברצון.** דזימנין מתרצו משום כסופא ולא ניחא להו: **מתני' זן את אשתו ואת בניו.** אפי' כרבנן(י) אתיא דבתורת מלוה עסקינן ולא בתורת פרעון של בעל שחייב במזונותיהם ואע"ג דהמודר מתהני שאינו צריך לתת להם מזונות היא הנאה דממילא היא: **ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה.** דמהנהו הוא ממש מפני שמעלה בדמים: **ר' אליעזר אומר זן את הטמאה.** כדמפרש ואזיל שכיון שאין בה למודר הנאת אכילה אינו נהנה במזונותיו של מדיר: **וגופה שלו.** לאכילה. הלכך אי

קאי אבל בניו מלוה הוא דליכא ולא חיובא כדתניא בכתובות בפ' נערה (דף מט.) מלוה לזון את הבנות קל וחומר לבנים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מצוה לזון את הבנים וכל שכן לבנות וקטנים ליכא לאוקמי דתקנת אושא היא (שם מט:) שיהא אדם זן את בניו קטנים ואלו מתניתין היא ורבינו תם מוקי לה בנירש את אשתו והדירה ופסקה עמו לזון: **את בהמתו בין טמאה כו'.** דניחא ליה בפטומן וקא מהני ליה: (ל)**נפשה לשמים.** דלתלתא קיימא ואינו חושש כל פטומה: שאם ירצה מוכרה לעובדי כוכבים. לאכילה ונוטל דמיה בשביל פטומה:

מסורת הש"ס

א) קידושין ל., ב) שבת צב. [ע"ש ומלוה ליישב], ג) [בכורות מד.], ד) [ב"ב יד.], ה) ר"ה כא: ע"ש, ו) ברכות י: ע"ש, ז) [צ"ל ואת], ח) [צ"ל ואת], ט) [פי' לח פסוק טז ע"ש היטב], י) [דלעיל לג: דפליגי על מתן], כ) כ"א שלומרים, ל) עיין לע"ב.

תורה אור השלם

1. וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יי אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: דברים ו א

2. אל ידרך הדרך קשתו ואל יתעל בסרינו ואל תחמלו אל בחריה החרימו כל צבאה: ירמיהו נא ג

3. ואלה מדותיה פאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים ופאת נגב חמש מאות וארבעת אלפים ומפאת קדים חמש מאות וארבעת אלפים ופאת ימה חמש מאות וארבעת אלפים: יחזקאל מח טז

4. ועתה כי אמנם כי גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני: רות ג יב

5. ויאמר יי אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל יי: שמות יט ט

6. ויאמר יי אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת: שמות לד א

7. ויאמר יי אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל: שמות לד כז

8. טוב עין הוא יברך כי נתן מלחמו לדל: משלי כב ט

9. ואתי צוה יי בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: דברים ד יד

10. ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יי אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה: דברים ד ה

11. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: דברים לא יט

12. ויפרש את האהל על המשכן וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה יי את משה: שמות מ יט

13. עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: שמות כו טז

14. ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם: דברים ט יז

15. ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו: תהלים ח ו

16. והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה: במדבר יב ג

17. ויחר למשה מאד ויאמר אל יי אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם: במדבר טז טו

18. הנני ענו בי נגד יי ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם: שמואל א יב ג

19. ותשבתו הרמתה כי שם ביתו ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח ליי: שמואל א ז יז

20. ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה: שמואל א יב ד

21. ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים: עמוס ז יד

22. ויקם יונה לברח תרשישה מלפני יי וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני יי: יונה א ג

23. ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים: שמות לא יח

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ז מהל' יסודי התורה הל' א:
לד ב מיי' פ"ו מהל' נדרים הל' ד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכא סעי' כ:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' כתבן שלך ומשה: (ב) רש"י ד"ה ואת דהמצוה: (ג) ד"ה ידרוך כו' כתיב תרתי קראי ולא קרי' להו ידרוך שני דכתבן: (ד) ד"ה פירסו כו' דגבור היה: (ה) ד"ה לאפוקי וכו' כ"ע נמי לאו גזלנין ניהו:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואת דהמצוה. נמחק וכ"כ את דהנפש ונספריו עוד ג' אם דלמנין (ש"ב י"ג). אם דכמקום (שם ט"ו). אם דכאשר (ירמיה ל"ט. וכ"ה במ"ס פ"ו ה"ט):

◆

הגהות מהר"י לנדא

[א] רש"י ד"ה ואת המצוה. כתיב בירמיה. נ"ל את דהנפש כתיב בירמיה (ל"ח ט"ז) ועי' בפי' הר"ן ד"ה אם דכי גואל:

◆

פירוש הרא"ש

פסל לך שלך יהא. ושל סנפריטון היו: **טוב עין הוא יבורך.** זה משה דכתיב ביה כי טוב הוא כי נתן מלחמו לדל אין להם אלא תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי ואין דל אלא ישראל שנאמר וידל ישראל עד מאד: **למען תהיה לי השירה הזאת לעד.** ואם לא ניתן להם תורה אלא זו השירה על מה תעיד: **פלפולא בעלמא.** הבנה וחריפות והיינו כתבן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בלודיות האותיות: **אין הקב"ה משרה שכינתו.** בקביעות: **דאריך וקטין.** ארוך בקומה וקטין בכח תימה דמאי לא יליף מקרשים דכתיב ויפרש את המשכן [נ"ל קרשיו שמות מ]: **חמשים שערי בינה ונתנן לו למשה חוץ מאחד.** דכתיב מוזקק שבעתים: **משום דעניו הוה.** ומנהג חסידות היה שלא להטריח עליהם: **ולא רצותנו.** משמע אפילו מרצונו: **ויתן שכרה.** משמע של כל הספינה: **מתני' זן את אשתו ואת בניו אע"פ שחייב במזונותיהן.** חייב לאשתו

מוסף רש"י

פסולתן שלך. הראהו מחצב סנפרינון מתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה (שמות לד א). **וקטין.** דק (שבת קכד. ועוד). **חמשים שערי בינה.** קיפיה דהאי קרא (ותמרות ה' אמרות טהורות וגו') מוזקק שבעתים, שבע שביעיות, והם חמשים חסר אחת שנמסרו למשה, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלהים (ר"ה כא:). **שנאמר ותחסרהו וגו'.** כמאמר מה אנוש כי תזכרנו (שם). **כי שם ביתו.** לעיל מניה כתיב והיה מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל, וסמיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, וכי אינו יודע ששם ביתו, אלא אכולהו מקומות דקרא דלעיל מייתי קאי, שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כלי תשמישי בית עמו ואהל מנייתו, שלא להנות מן אחרים (ברכות י:).

תוספות

ואת דהמצוה. פרשה ואתחנן ואינו כך בשום חומש: **ידרוך הדורך.** בירמיה: **צדקתך כהררי אל.** ולא קרי כהררי אל לצדקתך וי"ל הוי"ו מולדקתך (ל)שאמר אנחנו ולדקתך: [ואותי צוה]. הכי אמר משה לישראל אותי צוה ואני לכם: **למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל.** ואי בשירה לחוד מאי עדות איכא: **אלא פלפולא בעלמא.** שיטת חריפות והבינה נמסר למשה רבינו ונהג טובת עין ואמר משה כו': [וכתיב עשר אמות אורך הקרש]. אלמא ארוך היה וכיון דהיה ארוך גבור היה: עביין ג'. והוצרך לאחזן בקרקע בכח גדול: **אי בלא אגרא.** מי הוא דשקיל בלא אגרא ומאי רבותא אלא אפילו באגרא לא שקיל לעשיר היה: **דלמא** משום דעני היה. ולא היה רוצה לשכור מהם: ביתו עמו. כלי תשמישו עמו ואינו נהנה משל אחרים: **דאילו** במשה כתיב **לא חמור אחד מהם נשאתי.** בעל כרחייהו מכלל דברצון שכרה ושמא לא היו רוצים ונוטים לשכר מלהשכיר ואילו בשמואל כתיב רצותי משמע לא בקפני לשכור ממנו ואפילו ברצוני: **זן את אשתו ובניו.** אי אתיא כחנן ניחא דמבריח ארי בעלמא הוא וכי אתיא נמי כרבנן ניחא שפיר דמיירי הכא במזונות יתירות ואין נפרע [מבעלה] דכי פליגי רבנן היינו כמפרנס סתם אע"פ שלא פי' לשם הלואה מ"מ לשם מתנה לא יהיב והוי לרבנן כמו יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דנוטל מה שהשביח ויתנן מחלק בין השביח לשיכלה דלא הוה אלא מבריח ארי מנכסי חבירו א"כ אם נותן מתנה לאשה דין הוא שאין יכול לתבוע לבעל כלום והכא מיירי שנותן מתנה לאשה ממקירי הבעל: **לא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה.** משום דלפטומא עבידא והוי הנאה גמורה שנהנה זו מגופה זו מפירה: **אמר להם כו'.** שהטמאה נפשה וגופה לשמים שאינה יכולה ליהנות אלא בעוד נפשה בה הלכך לאו הנאה היא אבל טהורה נפשה לשמים כלומר אע"פ שנפשה לשמים גופה שלו לשחיטה: